

УДК 811.161.2:378.14(07)

Мушировська Н. В.

РОЛЬ КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ В ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті розглянуто особливості когнітивно-комунікативної методики навчання української мови професійного спілкування: теоретичні й концептуальні засади, лінгводидактичні принципи, мотивація навчання, засоби навчання на основі тексту, реалізація в когнітивно-розвивальних вправах.

Ключові слова: когнітивно-комунікативна методика, концептуальні засади, мотивація, текст, когнітивно-розвивальні вправи.

В статье рассматриваются особенности когнитивно-коммуникативной методики обучения украинского языка профессионального общения: теоретические и концептуальные основы, лингводидактические принципы, мотивация обучения, способы обучения на основе текста, реализация в когнитивно-развивающих упражнениях.

Ключевые слова: когнитивно-коммуникативная методика, концептуальные основы, мотивация, текст, когнитивно-развивающие упражнения.

Peculiarities of cognitive and communicative method of learning the Ukrainian language for professional communication is analyzed in the article. There are theoretical and conceptual principals, linguo– didactics, incentive of learning, means learning from text and which represents in cognitive and developing exercises.

Key words: cognitive and communicative method, conceptual principals, incentive, text, cognitive and developing exercises.

Останнім часом у вищих навчальних закладах відбувається інтенсифікація викладання мови професійного спілкування шляхом упровадження різноманітних технологій навчання, що забезпечує свободу вибору студентів щодо форм і методів навчання. Великий потік інформації вимагає застосування таких методів навчання, які дозволяють надати студентам досить ґрунтовних знань, забезпечити високий рівень опанування й закріплення матеріалу на практиці. Для того, щоб досягти бажаного результату, вони повинні мати достатню практику у вільному користуванні мовою. При цьому важливо, аби спілкування стало для них умотивованим, позбавленим психологічного бар'єру під час говоріння. Поряд із цим, велике значення має розвиток мислення під час комунікації й розвиток мовної компетентності.

Сьогодні проблемами професійного спілкування є невміння висловлюватися логічно й ґрамотно, аргументувати свою думку, збагачувати свої висловлювання завдяки лексико-ґрамати́чним знанням, насичувати висловлювання лексичними одиницями професійної мови, термінологією, спонтанно підтримувати розмову або вести дискусію. Тому надзвичайно актуальним у сучасній методиці є пошук таких шляхів навчання мови професійного спілкування, які б сприяли її ефективному опануванню. Саме когнітивно-комунікативний підхід зможе стати умовою успішного оволодіння мовою, що і зумовлює актуальність дослідження.

М. Пентилюк, аналізуючи нові освітні технології, зокрема, зазначає: «Когнітивна та комунікативна методики спрямовані на виконання головного завдання мовної освіти в сучасних умовах – формування комунікативної компетенції того, хто вивчає мову, і цілком відповідає загальноєвропейським орієнтирам із питань мовної освіти. Кожна з цих методик має свої завдання, але, інтегруючись, вони виконують головну функцію – формування й подальший розвиток мовної особистості на засадах неперервної мовної освіти» [9, с. 126].

Проблема комунікативного підходу до навчання мови тісно пов'язана з практичною спрямованістю, на яку орієнтують концепції мовної освіти, що ґрунтуються на Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти. Головне завдання такого підходу – формування комунікативно компетентної особистості, здатної вільно й легко висловлюватися з будь-яких питань, виявляючи високий рівень мовної культури, дбаючи про якість свого мовлення. Комунікативний підхід створює умови для свідомо-мовленнєвої діяльності, мовленнєва практика ґрунтується не тільки на знаннях мовної системи, а й на діяльності спілкування. Комунікативний підхід став головною метою навчального процесу – формування комунікативної компетенції, що базується на знаннях, уміннях пізнавального і творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях [9, с. 126].

Під когнітивною методикою розуміють «сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених способів і засобів опанування мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картини світу й певного результату створення образу світу в уяві кожного» [10, с. 5]. Сутність когнітивної

методики полягає в тлумаченні навчальних мовних одиниць як концептів – носіїв етнокультурної інформации, особливих сигналів конкретного світу. Метою когнітивної методики є опанування глибинних значень змістових структур тексту, що втілюють мотиви й інтенції автора задля формування вмінь адекватного сприймання текстової інформації та створення власних (усних і писемних) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру, розвитку пізнавальної активності, підвищення інтересу до вивчення української мови, виховання національної самосвідомості, поваги до мовних традицій українського народу й бажання наслідувати естетичні й етичні норми спілкування [9, с. 127].

Інтегруючись, когнітивна й комунікативна методики забезпечують досягнення головної мети стандартизованої мовної освіти – формування й розвитку комунікативної компетенції студентів, що вивчають українську мову як рідну і як державну. А отже, когнітивно-комунікативний підхід до навчання мови, що сформувався на базі провідних ідей означених методик, є одним із найпріоритетніших у реалізації мовної освіти.

Проблема впровадження когнітивно-комунікативного навчання мови є недостатньо розробленою в сучасній методиці. Когнітивно-комунікативний підхід знайшов своє трактування й розвиток у працях сучасних вітчизняних лінгводидактів (О. Горошкіної, І. Дроздової, О. Любашенко, Л. Мамчур, А. Нікітіної, О. Пентиліук, Т. Симоненко та ін.). Проблемою когнітивного й комунікативного підходів до навчання мови займалися такі науковці, як: І. Зимня, С. Ніколаєва, Т. Самосенкова, С. Шатілов, О. Лєонтєв, В. Бєлянін, Л. Ітельсон, В. Дем'янков, Н. Талізїна, Р. Аткинсон та інші. Сьогодні когнітивно-комунікативну методологію активно розглядають щодо навчання іноземної мови в моделях навчання різних видів мовленнєвої діяльності, таких як: читання (Г. Барабанова, Г. Губїна), аудіювання (О. Колєснікова, В. Яковлева), письма (А. U. Chamot), говоріння (Л. Ананьєва, С. Дикарева).

Становлення когнітивної лінгвістики стало серйозним кроком у розвитку когнітивного підходу до навчання мови. «Когнітивний» (від лат. *cognitio* – знання, пізнання) підхід формально пов'язується з опублікованою в 1967 році У. Найсером програмною роботою «Когнітивна психологія». У своїй роботі він запропонував провести аналіз розумової діяльності за допомогою експериментальних методик психології та фізіології з метою обґрунтування необхідності врахування специфіки психічних процесів для підвищення ефективності інтелектуальної роботи людини.

Когнітивна наука (лат. *cognitio* – пізнання) – міждисциплінарний науковий напрям, що об'єднує теорію пізнання, когнітивну психологію, нейрофізіологію, когнітивну лінгвістику й теорію штучного інтелекту. Теоретичними засадами розробки концепції когнітивної методики навчання української мови є загальнометодологічні положення когнітивної науки про взаємозв'язок мислення й мовлення, функції мови й мовлення, структуру й рівні мовної особистості, визначення особистості як носія індивідуальних рис і національного менталітету.

З позицій когнітивної лінгвістики, мова – це засіб отримання, збереження, обробки, кодування й трансформації знань. Основними ж завданнями когнітивної лінгвістики є аналіз природи мовної компетенції людини, опис організації її внутрішнього лексикону, вербальної пам'яті, дослідження пізнавальних процесів і ролі мови у їхньому здійсненні. Як зазначає О. Виноградова, когнітивні аспекти функціонування особистості та інтелект людини виявляються якраз у мові [4, с. 37]. Мовна особистість реалізується через здатність людини здійснювати різні види мовленнєвої та мислиннєвої діяльності й виконувати різноманітні комунікативні ролі в процесі соціальної взаємодії.

Когнітивний підхід до навчання виник як реакція на прямий підхід з його установкою на інтуїтивне оволодіння мовою і передбачає усвідомлення, розуміння одиниць мови й формування здатності пояснювати вибір і вживання таких одиниць у процесі спілкування. При когнітивному підході провідним принципом навчання вважають принцип свідомості. Когнітивність у навчанні мови передбачає врахування таких категорій, як знання, пізнання, мислення, сприймання, інтелект.

Метою когнітивної методики є :

– опанування глибинних значень змістових структур тексту (що втілюють мотиви й інтенції автора задля формування вмінь адекватного сприймання текстової інформації й створення власних (усних і писемних) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру);

– розвиток пізнавальної активності, підвищення інтересу до вивчення української мови;

– виховання національної самосвідомості, поваги до мовних традицій українського народу й бажання наслідувати естетичні й етичні норми спілкування.

Когнітивний підхід у навчанні української мови спирається на умову усвідомлення у викладанні. Усвідомлення може належати як до суб'єкта діяльності (усвідомлення себе, рефлексія), так і до змісту, процесу діяльності. Навчання певних лінгвістичних явищ повинно спиратися на мислення й дії, що лежать в основі розуміння і використання цих явищ у мовленні. Таке усвідомлення може відбуватися у два етапи:

– усвідомлення мовного правила, за яким виконується та чи інша мовленнєва дія;

– усвідомлення проміжних операцій, із яких складається та чи інша навичка, тобто усвідомлення програми дії.

Перший етап усвідомлення повинен передувати процесу формування навичок і виконанню направлених на це спеціальних вправ. Другий етап усвідомлення реалізується у процесі формування навичок.

У рамках когнітивного підходу суб'єкта вважають активним і свідомим учасником процесу навчання, а не об'єктом навчальної діяльності викладача. Іншими словами, реалізуються суб'єкт-суб'єктні відносини. У такому навчанні викладач повинен уміти викликати інтерес до предмету спілкування й до себе як до співрозмовника. Когнітивно-комунікативний підхід передбачає організоване навчальне співробітництво у вирішенні навчальних завдань так, щоб формувалася колективний суб'єкт і діяв принцип колективної комунікативності навчання.

Когнітивно-спрямоване навчання спілкування українською мовою має особистісно-обумовлений характер. Такий підхід до навчання передбачає організацію навчальної діяльності й управління нею, означає переорієнтацію на самостійну постановку й вирішення навчальних завдань. Це пов'язано з цілою низкою особистісних моментів. Насамперед, це мотивація як емоційне переживання пізнавальної потреби.

Когнітивна методика ґрунтується на загальнодидактичних і лінгводидактичних принципах навчання, з-поміж яких провідними вважаємо:

- особистісний – орієнтування на особистість;
- етнокультурологічний – навчання української мови в контексті української культури, пізнання якої відбувається у взаємодії з культурами інших народів;
- інтегративності – інтеграція здобутої пізнавальної інформації, спільна творча діяльність;
- емоційності – збагачення позитивними емоціями;
- креативності – забезпечення результативної творчої діяльності;
- активної пізнавальної спрямованості – формування мотивації в засвоєнні лінгвістичних знань, спроектованих на ефективне спілкування в будь-якій життєвій ситуації.

У літературі знаходимо таку конкретизацію мети й завдань когнітивної технології навчання: створення умов для розуміння кожним учнем інформації, зокрема пріоритетними цілями є:

1. Когнітивний розвиток;
2. Привласнення знань і формування способів діяльності відповідно до вимог стандарту навчання;
3. Формування інформаційної компетентності, під якою розуміємо сукупність умінь використовувати інформацію, що надходить із різних джерел, для рефлексивного контролю й адаптивної зміни власної поведінки.

Вона включає: здатність сприймати інформацію, що надходить із різних джерел; умінь конспектувати (викладати власні думки відповідно до норм мови і правил логіки); умінь анотувати (здійснювати короткий структурований запис змісту книг, статей, усних виступів, теле-, відео- та інших матеріалів з вилученням релевантної інформації та її критичним аналізом); умінь здійснювати збір інформації за заданою проблемою; умінь здійснювати зіставлення інформації, здобутої з різних джерел, за заданими критеріями; умінь формулювати критерії для зіставлення інформації, що надходить із різних джерел; умінь виявляти проблеми й суперечності в сприйнятій інформації; умінь використовувати технічні засоби отримання інформації; умінь використовувати програмні засоби отримання інформації; умінь планувати й проводити спостереження для збору інформації; умінь планувати й проводити експеримент для отримання інформації й перевірки гіпотез; стійку пізнавальну мотивацію; умінь розрізняти афективні й когнітивні компоненти інформації.

4. Формування критичного мислення: умінь проводити розходження між фактичними відомостями й оціночними судженнями; умінь проводити розходження між фактами і припущеннями; умінь виділяти логічні види зв'язку; умінь виділяти специфічні предметні види зв'язків; умінь виявляти фактичні й логічні помилки в міркуваннях; умінь відрізняти істотні докази від тих, що не стосуються справи; умінь розмежовувати обґрунтовані й необґрунтовані оцінки; умінь формулювати обґрунтовані висновки на основі отриманої інформації; умінь виділяти передумови, що обґрунтовують справедливості висновків.

Досягнення більшості з перерахованих вище цілей можна діагностувати за допомогою нормативно і критеріально орієнтованих тестів, що є обов'язковою властивістю технології [2].

Інноваційне спрямування когнітивно-комунікативної методики вимагає нових підходів до організації й проведення занять, до яких можна зарахувати нетрадиційні інтегровані заняття, ділові ігри, моделювання типових ситуацій спілкування. Вони уможливають реалізацію когнітивної методики навчання, оскільки створюють умови для розвитку пізнавальної активності, самовираження й самовдосконалення.

У когнітивній методиці провідними є такі типи когнітивно-розвивальних вправ:

- аналітичні, пов'язані з аналізом текстового матеріалу;

– комунікативні, що передбачають залучення до активної комунікативної діяльності, спрямовані на формування інтелектуально-креативних здібностей: мовного чуття, дару слова, мислення, мовлення, уваги, спостережливості тощо;

– асоціативні, які спонукають до виявлення емоційно-почуттєвого ставлення до тексту й навчального матеріалу;

– дослідницькі, що передбачають залучення до творчості через пошук, шляхом створення й розв'язання проблемних ситуацій [3, с. 234]. Характеристика когнітивно-розвивальних вправ:

Когнітивна вправа	Загальна характеристика	Принцип формулювання завдань
Завдання на зіставлення	Завдання передбачають порівняння, заміщення, накладання, у різних контекстах, зіставлення валентних зв'язків	Порівняйте...Замініть... Використайте замість ... Яке слово має ширшу граматичну сполучуваність
Завдання на виділення	Завдання передбачають вичленування й висування на перший план певної мовної одиниці	Виділіть ...Використайте ... Зробіть акцент... Наголосіть...
Аналітичні завдання	Завдання передбачають поділ за певною ознакою	Згрупуйте за ... Поділіть на групи...
Синтетичні завдання	Завдання, спрямовані на визначення місця в структурі цілого, об'єднання за внутрішніми, зовнішніми зв'язками, структурування за аналогією, за зразком, об'єднання компонентів за змістом, за асоціацією	Об'єднайте...Співвіднесіть... Знайдіть подібні... Згрупуйте за аналогією... Згрупуйте за зразком... Об'єднайте за змістом... Утворіть асоціативні групи
Завдання на класифікацію	Завдання передбачають групування об'єктів за одним чи кількома параметрами, вичленування підкласів, з наступним об'єднанням їх у клас більш високого рангу, від якого легко можна перейти до складових його підкласу	Згрупуйте...Класифікуйте... Об'єднайте за ознакою...
Узагальнювальні	Завдання на абстрагування, категоризацію передбачають визначення категорій, понять	До якої категорії належать... З яким граматичним поняттям співвідносяться... Яке граматичне явище...
Завдання на встановлення закономірностей або правил	Завдання, як правило, передбачають логічний висновок, пояснення загальних положень через конкретні форми прояву загального	Установіть закономірність... Виведіть закономірність... Сформулюйте правило... Зробіть висновок...
Завдання на конкретизацію	Завдання передбачають доведення з опорою на факти; створення переліку конкретних об'єктів, які входять у якусь множину	Доведіть, що... використовуючи наведені граматичні конструкції... Продовжте перелік...
Трансформаційні завдання	Завдання передбачають синонімічну заміну форми без істотної зміни значень	Використайте варіантні форми...Замініть варіантними формами ... Перебудуйте ...
Компресійні завдання:	Завдання передбачають скорочення	Напишіть стислий виклад... Скоротіть висловлювання ...
Завдання на розширення	Завдання передбачають доповнення новими елементами	Поширте тезу ... Доповніть пояснення ...
Завдання на вибір	Завдання передбачають вибір на підставі імітації, за зразком, за аналогією, на основі репродуктивної або творчої, що здійснюється самостійно чи під керівництвом	Виберіть правильну модель, користуючись поданим зразком. Оберіть правильні граматичні форми...

Основним засобом навчання мови в когнітивній методиці є текст. Текст є посередником між учасниками спілкування, важливим компонентом у структурі комунікативного акту між адресантом і адресатом, основним джерелом інформації, на оволодіння якою спрямована когнітивна технологія навчання. Змістова єдність тексту втілена у структурно-смыслових згустках – концептах. Текст дає змогу визначити завдання на всіх рівнях, повторити мовленнєвознавчі відомості (визначити тип, стиль мовлення, способи об'єднання речень у межах складного синтаксичного цілого, засоби зв'язку речень у тексті,

здійснити актуальне членування речення тощо). На основі зв'язного тексту студенти мають змогу спостерігати функціонування явищ мови, засвоїти поняття мовленнєвої діяльності й сформувані навички побудови і створення власних текстів.

Великого значення набуває проблема дидактичного матеріалу. Дидактичний матеріал як один із засобів розвитку мовленнєвої компетентності ілюструє теоретичні положення, сприяє успішному розвитку мовленнєвих умінь і навичок, збагачує інтелектуальну й емоційну сферу студентів, формує духовну мовну особистість. Застосування дидактичного матеріалу має значно вищий результат за умов відповідності всім принципам навчання, виховним і пізнавальним завданням вивчення мови, бездоганності з погляду норм літературної мови, здатності розкривати лексичне багатство мови, різноманітність форм і конструкцій, стилістичну доцільність і спрямованість на формування мовленнєвих умінь і навичок, на чому наголошують О. Біляєв, М. Вашуленко, О. Горошкіна, Т. Донченко, Н. Іпполітова, О. Купалова, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, М. Пентилюк.

Для реалізації завдань надання вивченню мови практичної спрямованості й забезпечення професійно орієнтованого навчання на заняттях з української мови у ВНЗ доцільним є надання переваги використанню текстів фахового спрямування. Такі тексти дають змогу закласти в студентів навички культури професійного спілкування, простежити особливості використання мовних засобів і використання норм літературної мови в професійному спілкуванні.

Критерії добору текстів у лінгводидактиці розглядають Н. Голуб, І. Дроздова, Н. Іпполітова, С. Караман; вони пропонують добирати тексти для занять за такими критеріями: тематично-змістової єдності, системний, структурний, жанрово-стильовий, лінгвістичний, психологічний, культурологічний, емоційний. І. Дроздова вважає, що найбільш доцільними у процесі добору навчального матеріалу є такі критерії: урахування потреб фаху; урахування специфіки мовного середовища, у якому перебувають студенти; урахування професійної цінності текстів і частотності їх насичення термінами за фахом; добір найбільш уживаних і частотних у мові професії термінів, що важко засвоюються в певному мовленнєвому оточенні [5, с. 267].

У процесі розвитку мовленнєвої компетентності доцільними є такі критерії добору текстів: урахування набутих студентами в загальноосвітній школі знань, умінь і навичок студентів, що дозволить уникнути дублювання вивченого раніше, заощаджуючи час для поглиблення знань і вдосконалення мовленнєвих умінь студентів; відповідність змісту тексту і його мовного оформлення віковим можливостям і пізнавальним потребам студентів, що передбачає добір переважно професійно орієнтованих текстів, урахування професійно-комунікативних потреб студентів, що зумовлює роботу над комунікативно значущими для студентів жанрами наукового й офіційно-ділового стилів: реферат, конспект, анотація та ін.; заява, план роботи, звіт тощо; забезпечення роботи над різними видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, читанням, говорінням, письмом); орфографічної та пунктуаційної значущості, що передбачає посилену увагу до правописних норм української літературної мови; урахування професійної цінності текстів і частотності їх насичення термінами за фахом. Названі критерії дозволяють ефективно реалізувати завдання мовленнєвого розвитку майбутніх фахівців.

З-поміж текстів, які використовують під час розвитку мовленнєвих умінь і навичок, можна виділити: навчально-тренувальні тексти (тексти вправ, диктанти, зразки висловлювань та ін.); ділові тексти (заяви, доповідні, ділові листи тощо); авторські тексти (коментарі, анотації, рецензії, реферати, твори тощо); допоміжні тексти (пояснювальні записки, коментарі, рекомендації, інструкції тощо).

Навчаючи опрацьовувати тексти професійного спрямування в процесі читання, варто спиратися на принципи когнітивно-комунікативної методики, основним із яких вважають усвідомлене засвоєння професійної, культурно-країнознавчої інформації й мовного матеріалу. Практичне навчання відбувається з урахуванням особливостей когнітивної діяльності студентів, з опорою на метакогнітивні знання, метакогнітивні, власне когнітивні та соціоафективні стратегії [14].

Метакогнітивні стратегії характеризується як методи управління, спрямовані на самостійне контролювання студентом власної навчальної діяльності, найважливішими з яких є: 1) планування; 2) постановка цілей; 3) моніторинг; 4) оцінка.

Когнітивні стратегії розглядають як методи реагування на специфічні навчальні проблеми. У процесі навчання читання формування когнітивної стратегії відбувається на:

- 1) передтекстовому етапі (встановлення інформативної основи тексту, «мисленнєвої смислової карти» із залученням фонових знань студентів);
- 2) етапі роботи з текстом (контекстуалізація комунікативних фрагментів тексту);
- 3) етапі післятекстової роботи (трансформація тексту різними способами).

1. Передтекстовий і текстовий етапи: знайти терміни, інтернаціоналізми; порівняти іншомовні терміни з еквівалентами їх українською мовою; виділити головну думку; швидко проглянути текст і визначити основні наукові факти; знайти відповіді на поставлені запитання; знайти потрібне формулювання, довідку, покликання; зобразити прочитане схематично та ін.

2. Післятекстовий етап: знайти речення, у яких закладена основна думка тексту, абзацу; розділити текст на логічні частини й назвати їх; передати зміст тексту за планом, у вигляді тез; скласти анотацію; висловити власне ставлення щодо прочитаного; підготувати повідомлення за темою прочитаного та ін.

Соціоафективні стратегії передбачають залучення емоційно-мотиваційної сфери особистості, а також співпрацю й компенсаторні стратегії.

Описані види вправ і завдань, звичайно, не вичерпують усі можливі варіанти роботи з текстом. Тексти професійного спрямування є джерелом розширення фахового термінологічного словника, предметом читання й обговорення на заняттях, основою для використання в ситуаціях мовлення, цілеспрямованої та продуктивної мовленнєвої діяльності студентів.

Очевидною є також проблема створення підручників, методичних посібників, які ураховували б когнітивно-комунікативну методологію навчання.

Застосування когнітивно-комунікативної методики навчання опрацювання текстів професійного спрямування сприяє розвитку високої мовленнєвої культури, спонукає студентів до самостійного пошуку, добору, розуміння й обробки здобутої інформації, зокрема і в мережі Інтернет, з метою її подальшого використання в майбутній професійній діяльності, підвищує мотивацію студентів, оскільки базується на врахуванні їхніх комунікативних потреб, професійних і когнітивних орієнтирів, врахуванні закономірностей процесу пізнання.

Література:

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ : Монографія / Г. В. Барабанова. – К. : Фірма «Інкос», 2007. – 315 с.
2. Бершадский В. Е. Когнитивная образовательная технология [Електронний ресурс] / В. Е. Бершадский. – Режим доступу : http://bershadskiy.ru/index/struktury_urokov/0-31
3. Бойкарова Л. Когнітивно-комунікативна методика навчання української мови [Електронний ресурс] / Л. Бойкарова // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 10. – С. 231–235. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gasuk_2013_10_60.pdf
4. Виноградова Е. Когнитивный аспект современных целей обучения иностранным языкам / Е. Виноградова // Университетские чтения : материалы научно-методических чтений ПГЛУ. – Часть IX. – Пятигорск : ПГЛУ, 2011. – С. 35–40.
5. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей : монографія / І. П. Дроздова. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 320 с.
6. Дроздова І. П. Зміст та основні підходи до навчання української мови як основи формування професійної компетентності студентів нефілологічного профілю вищої школи [Електронний ресурс] / І. П. Дроздова. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/261/1/Drozдова.pdf>
7. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
8. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 287 с.
9. Пентилюк М. Розвиток української лінгводидактики в контексті державного стандарту базової і повної освіти в Україні / М. Пентилюк // Вісник Львівського університету. Серія філол. – 2010 – Вип. 50. – С. 123–130.
10. Пентилюк М. І. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. І. Пентилюк, О. М. Горшкіна, А. В. Нікітіна // Дивослово. – 2004. – №8. – С. 5–9.
11. Скрябина О. А. Когнитивно-коммуникативный подход в обучении правописанию как текстоформирующей деятельности : монография / О. А. Скрябина. – Ряз. гос. ун-т им. С. А. Есенина. – Рязань, 2009. – 404 с.
12. Ушакова Н. І. Реалізація когнітивного аспекту підручника з мови навчання для іноземних студентів у міжкультурній парадигмі [Електронний ресурс] / Н. І. Ушакова. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/3129>
13. Чевичелова О. О. Роль когнітивно-комунікативного підходу в оптимізації процесу викладання іноземної мови у немовних ВНЗ [Електронний ресурс] / О. О. Чевичелова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Pedagogica/65674.doc.htm
14. Chamot, A.U. & O'Malley, J.M. The CALLA handbook: Implementing the Cognitive Academic Language Learning Approach [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mtweb.mtsu.edu/eslep/esllcalla.htm>